

УДК 351.851:005.332.3

Семенець-Орлова Інна Андріївна,
кандидат політичних наук, доцент кафедри соціології та політології Національного авіаційного університету, 03058, м. Київ, просп. Космонавта Комарова, 1, тел.: +38 (044) 406 7153, e-mail: innaorlova@ukr.net

ORCID: 0000-0001-9227-7426

Семенець-Орлова Інна Андреевна,
кандидат политических наук, доцент кафедры социологии и политологии Национального авиационного университета, 03058, г. Киев, просп. Космонавта Комарова, 1, тел.: +38 (044) 406 7153, e-mail: innaorlova@ukr.net

ORCID: 0000-0001-9227-7426

Semenets-Orlova Inna Andriivna,
PhD (Politics), lecturer, Department of Sociology and Politology, National Aviation University, 03058, Kyiv, Prosp. Kosmonavta Komarova, 1, tel: +38 (044) 406 71 53, e-mail: innaorlova@ukr.net

ORCID: 0000-0001-9227-7426

Кисельова Ярослава Ярославівна,
студентка 4-го курсу кафедри соціології та політології Національного авіаційного університету, 03058, м. Київ, просп. Космонавта Комарова, 1, тел.: +38 (044) 406 71 53, e-mail: yaroslava.kiseleva64@gmail.com

ORCID: 0000-0002-5940-1285

Киселева Ярослава Ярославовна,
студентка 4-го курса кафедры социологии и политологии Национального авиационного университета, 03058, г. Киев, просп. Космонавта Комарова, 1, тел.: +38 (044) 406 71 53, e-mail: yaroslava.kiseleva64@gmail.com

ORCID: 0000-0002-5940-1285

Kyselova Yaroslava Yaroslavivna,
Student of the 4 course of the Department of Political Science and Sociology, National Aviation University, 03058, Kyiv, Prosp. Kosmonavta Komarova, 1, tel.: +38 (044) 406 71 53, e-mail: yaroslava.kiseleva64@gmail.com

ORCID: 0000-0002-5940-1285

DOI <https://doi.org/10.31618/vadnd.v1i14.118>

БАГАТОВИМІРНА УПРАВЛІНСЬКА СУЧАСНІСТЬ: ПОРОДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ СМИСЛІВ ДЛЯ НОВИХ КОЛЕКТИВНИХ ІДЕНТИЧНОСТЕЙ

Анотація. Проаналізовано процес породження соціальних смислів на просторі європейської цивілізації. Досліджено тенденції посилення соціальної активності у місцевих громадах, що супроводжує децентралізаційні процеси в сучасній Україні. Визначено характерні ознаки неотрайбів, виходячи із концепції неотрайбалізму М. Маффесолі, відслідковано тенденцію реактуалізації дещо трансформованого общинного способу життя сучасних племен. Надано уваги відновленню запиту на ціннісну освіту в суспільстві. Наголошено на зростанні тенденції наповнюваності сенсом професійної діяльності публічних управлінців, відповідно до значного запиту забезпечення публічних інтересів та колективних цілей з боку громадян. Визначено нову роль публічного управління — забезпечення публічної освіти. У контексті даної проблематики обґрунтовано критичну потребу успішного закінчення реформи децентралізації влади в Україні. Виходячи із процесу неотрайбалізму, що охоплює сучасну Європу, автори прогнозують появу нових колективних ідентичностей у європейському просторі.

Спостережено характерну тенденцію актуалізації для українського суспільства потреби у вирішенні внутрішніх проблем. Це виявляється у виправленні пробілів у культурній та освітній політиці минулих років, самоорганізації (через волонтерський та добровольчий рух), громадянській відповідальності за добробут своїх громад і участь в управлінні місцевими справами, що, на думку авторів, відповідає тенденції децентралізації і впливає на домінуючий тип соціальності майбутнього — не індивідуальне “Я”, “Я — у своїй спільноті”. Наголошено, що реформи державного управління в Україні покликані підтримати тенденцію децентралізації і активність громадян, все більше позиціонуючи публічну політику як інструмент публічної освіти, навчання громадян через залучення у процес вироблення та прийняття рішень.

Ключові слова: архетипи, неотрайби, децентралізація, публічний інтерес, ціннісна освіта.

МНОГОМЕРНАЯ УПРАВЛЕНЧЕСКАЯ СОВРЕМЕННОСТЬ: ПОРОЖДЕНИЕ СОЦИАЛЬНЫХ СМЫСЛОВ ДЛЯ НОВЫХ КОЛЕКТИВНЫХ ИДЕНТИЧНОСТЕЙ

Аннотация. Анализируется процесс порождения социальных смыслов на просторах европейской цивилизации. Исследованы тенденции усиления социальной активности в местных общинах, что сопровождается децентрализационными процессами в современной Украине. Обозначены характерные признаки неотрайбов, исходя из концепции неотрайбализма М. Маффесоли, отслежена тенденция реактуализации несколько трансформированного общинного способа жизни современных племен. Обращено внимание на

возобновление запроса на ценностное образование в обществе. Подчеркнут рост тенденции наполняемости смыслом профессиональной деятельности публичных управленцев в соответствии со значительным спросом на обеспечение публичных интересов и коллективных целей со стороны граждан. Определена новая роль публичного управления — обеспечение публичного образования. В контексте данной проблематики авторы обосновывают критическую потребность в успешном окончании реформы децентрализации власти в Украине. Исходя из процесса неотрайбализма, охватившего современную Европу, авторы прогнозируют появление новых коллективных идентичностей в европейском пространстве.

Отмечается тенденция актуализации для украинского общества потребности решения внутренних проблем. Это видно в исправлении пробелов в культурной и образовательной политике прошлых лет, самоорганизации (через волонтерское и добровольческое движение), гражданской ответственности за благосостояние своих общин и участие в управлении местными делами, что, по мнению авторов, отвечает тенденции децентрализации и влияет на доминантный тип социальности будущего — не личное “Я”, а “Я — в своем сообществе”. Отмечено, что реформы государственного управления в Украине призваны поддержать тенденцию к децентрализации и активности граждан, все больше позиционируя публичную политику как инструмент публичного образования, обучения граждан через вовлечение в процесс выработки и принятия решений.

Ключевые слова: архетипы, неотрайбы, децентрализация, публичный интерес, ценностное образование.

MULTIDIMENSIONAL MANAGEMENT CONTEMPORARY: GENERATION OF SOCIAL MEANINGS FOR A NEW COLLECTIVE IDENTITIES

Abstract. The article is devoted to the analysis of the process of generating social meanings on the area of European civilization. Authors assign a separate place to the research of the tendency of increasing social activity in local communities, which accompanies decentralization processes in modern Ukraine. The article analyzes the characteristic features of non-tribes, based on the M. Maffesoli's concept of “neo-tribalism”, and traces the tendency of reactualization a partly transformed communal way of life of modern tribes. The authors investigate the retrieval of the request for a valuable education in society. It is emphasized on the growing tendency of the filling of the meaning of the professional activity of public administrators, according to the significant request of providing public interests and collective goals by citizens. The authors singled out a new role of public administration — providing public education. In the context of this problem, the authors substantiate the critical need for a successful completion of the authority decentralization reform in Ukraine. Proceeding from the process of neo-tribalism that covers modern Europe, the authors predict the emergence of a new collective identities on the European area.

The authors point to a characteristic tendency: Ukrainians are deeply embedded in solving internal problems of society, which manifests in the correction of gaps in cultural and educational policies of past years, self-organization (through volunteer and volunteer movements), civil responsibility for the welfare of their communities, and participation in the management of local affairs. According to the authors, this tendency influences the dominant type of future sociality (it is not the individual “Me”, but “Me as a part of community”).

Keywords: archetypes, neo-tribes, decentralization, public interest, value education.

Постановка проблеми. Ще буквально десятиліття назад глобальна і процвітаюча Європа не могла передбачити виникнення антиєвропейського націоналізму цілих держав, що бажають виходу з Європейського Союзу, хвилі радикалізму, популізму, глибоку міграційну кризу, зростання сепаратистських настроїв у багатьох європейських регіонах. У деяких країнах Європи до мігрантів почали висувати вимоги щодо вивчення державної мови країни, де вони знайшли притулок, приймати європейські та християнські принципи. Видається, що це не зовсім демократичний, але вимушений крок Європи для забезпечення своєї безпеки і збереження ідентичності.

Якою бути Європі майбутнього? Сила і, водночас, уразливість Європи обумовлена її цивілізаційною специфікою, такими характерними ознаками, як єдність в різноманітності, висока культура та повага до правил справедливої гри, відкритість і раціональність. Саме завдяки цьому Європейський дім став привабливий для українців. Однак соціальний час сучасної Європи — це тягуча повсякденність суперечливих процесів,

тривожна фрагментація інтелектуального європейського простору, нестійке бажання боротися за свої цінності. Навіть такі країни — колиски європейського гуманізму, як Франція та Італія, — стали вразливими до путінської пропаганди.

Для вирішення внутрішніх проблем, українське суспільство, маючи власні інтелектуальні резерви, тривалий час було змушене імпортувати чужий досвід. Це була ситуація вияву дії архетипу “дистресового досвіду” [1], але сьогодні він починає все менш спрацьовувати для українців. Соціальні очікування українців дуже високі — складається враження, що для України настав історичний час (за відомим соціологом П. Штомпокою, — це період, сприятливий для реалізації комплексних і системних перетворень, так званий якісний час [2, с. 72]). Усі роки політична еліта в Україні говорила про реформи, але найбільш близько і конструктивно до реального здійснення хоча б часткової модернізації радянських систем освіти, охорони здоров’я, державного управління, підійшла лише зараз. Водночас, велика частина українського суспільства в умовах соціально-економічної не-

стабільності тривожно ставиться до всього нового. Природною захисною реакцією суспільства в таких умовах стає — залишатися під прихистком минулого, екстраполювати на сучасне структури незмінного, історичного, архетипного, що довели свою дієвість раніше. Більша актуалізація традицій є своєрідним виявом рефлексу самозбереження, надзвичайно потрібного для підтримки функціонування, поки триває пошук відповідей на питання.

Ментально властивий українцям кордоцентризм дещо трансформується — українське суспільство починає все менше довіряти обіцянкам, втрачає ілюзії, починає мислити більш раціональніше, усвідомлює потребу розбудови власної армії та мобілізації внутрішніх ресурсів для перемоги над агресором. Поряд з важливістю перспективи і співпраці перед глобальними викликами українці відчувають потребу комфорту “тут і зараз” — це типова логіка неотрайбів (сучасних племен) М. Маффесолі, тому починають все частіше покладатися на себе, брати ініціативу у свої руки, активно співпрацювати один з одним перед викликами сьогодення.

Європа — це витвір нескінченних пошуків ідентичності. Її часто порівнюють з оркестром. Є миті, коли окремі інструменти замовкають або грають другорядну партію. Але оркестр існує і далі [3, с. 32]. Ідентичність Європи майбутнього — це не індивідуальне “Я”. Інша особливість у тому, що, зважаючи на свою різноманітність, Європа починає повертається, в тому числі і до України, іноді з різних ракурсів. Феномен

Східної Європи в тому, що вона не стає менш європейською від своєї недостатньої економічної розвиненості чи напівавторитарних лідерів. Завдяки власній знедоленості Східна Європа саме сьогодні в багатьох аспектах стає більш європейською, бо більше цінує те, що багаті жителі Заходу вважають за належне. Цю думку яскраво підтверджують результати опитування 2017 р. в Україні. За результатами опитування, частіше за інших готові терпіти матеріальні труднощі заради збереження громадянських прав мешканці саме Донбасу (54,8 %) та Східного регіону (42,4 %). Український Донбас дуже змінився, але досі не все українське суспільство готове це прийняти. У цій роботі спробуємо відшукати, якими ж будуть у найближчому майбутньому соціальні смисли нових ідентичностей Європи, в тому числі й України.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Архетипна парадигма та дослідження соціоетального представлені у вчених Української школи архетипіки — Е. Афоніна [4], О. Суший, О. Бандурки, А. Мартінова та ін.

Погодимось з вітчизняною дослідницею І. Грушецькою у тому, що традиційний інструментарій не може бути застосований для аналізу соціальних ландшафтів сучасності. Проблематика дослідження колективних ідентичностей, які можуть виникнути у майбутньому, в контексті швидких трансформацій сучасності — особливо актуальна. У роботі буде представлено три змістові лінії, взаємоважливі та взаємообумовлені для того, щоб по-новому погляну-

ти на окреслену наукову проблему через концепції неотрайбалізму М. Маффесолі і зробити загальні висновки: 1) про майбутнє європейської цивілізації; 2) про колективні ідентичності сучасної України; 3) про соціальні смисли у сучасній управлінській реальності.

Мета статті — на основі аналізу внутрішнього довкілля європейської цивілізації визначити соціальні смисли, що формуються з появою нових колективних ідентичностей у сучасній Європі, в тому числі в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Етап глобалізації суттєво послабив ціннісні орієнтації Європи, тому захисною реакцією європейської культури очікувано стало тимчасове повернення до традиційного — релігій, етнічних цінностей, групової солідарності. Новітній феномен неотрайблїзму — повністю відповідний цій тенденції. У даній роботі ми проаналізуємо його місце в соціальній організації сучасної Європи та України.

З суспільно-політичної точки зору рівень складності викликів демократії наразі став не відповідним готовності громадян та національних лідерів їх вирішити. Через неспроможність результативно запобігати конфліктам в суспільстві, політична еліта стає все більше популістською, залишається не достатньо добросовісною, відторгаючи креативно-гуманістичний та ціннісний характер епохи після-постмодерну (що найбільш вірогідно, на нашу думку). Це будує стіну між елітою і громадянами. Люди як природну захисну реакцію використовують навички

общинності, що залишилися на рівні колективного несвідомого, і починають брати все меншу участь людей у державному житті. Їхня активність зростає у повсякденні невеликих спільнот і громад.

У невеликих об'єднаннях індивіди відчувають свій вплив, можливість бути реально почутим і практично корисним. *Неспроможність представницької демократії у загальнокраїновому масштабі робить привабливою демократію безпосередню*, яка, хоч неможлива на рівні багатомільйонної країни, повністю реальна у неотрайбах — малих групах, об'єднаних на основі певної уявної ідеї (наприклад, соціальні мережі в Інтернеті) чи реального інтересу, наприклад, локус-фактора (місцеві громади, еко-поселення). У неотрайбах рішення приймаються колективно, члени спільноти навчаються слухати і чути один одного, мирно вирішувати суперечки та досягати консенсусу.

Як частина психічного несвідомого, архетипи є чинниками поступового, еволюційного розвитку певного суспільства. О. Донченко та Ю. Романенко серед інших визначають властивий українцям архетип “анігілятивної рівності”, що полягає у домінуванні емоційної оцінки оточуючого світу над інтелектуальною [1]. Цей архетип співвідноситься із характерною для українського суспільства “майданною демократією”. Зміст архетипу передбачає необхідність сильних колективних емоцій (протестів, революцій) для мотивування дій індивідів (наприклад, щоб активізувати діяльність державного апарату).

Для сценарію смислопродукування або стратегії сенсорної, інтуїтивної, вольової та емоційної спрямованості архетипу “анігілятивної рівності” формується анігілятивно-децентрований соціотип. Для останнього властиві моделі аутоанігіляції та соціоанігіляції, або ж моделі за “принципом задоволення” та моделі за “принципом реальності”. “Принцип задоволення” — це модель слідування за потоком чуттєвості: настроями, бажаннями, емоційними станами, афектами, примхам, присутньою абсолютизацію теперішнього моменту часу, моменту тут-і-тепер. “Принцип реальності” — це модель слідування за пам’яттю (уречевленим досвідом, уявленнями) [1]. У період між сильними колективними емоціями, які не можуть бути частими, українське суспільство шукає яскравих групових емоцій на рівні певних спільнот.

Французький класик соціологічної думки Е. Дюркгейм стверджував, що з часом у суспільстві все більше посилюється диференціація задач, обов’язків і ролей, що пов’язано з демографічним фактором. Ріст населення посилює моральну “щільність”, тобто інтенсивність контактів, складність і якість соціальних зв’язків. Тому взамін “механічній солідарності” з’являється солідарність органічна, в основі якої лежить взаємозалежність та взаємодоповнюваність великого різноманіття ролей та занять. У гетерогенності, за Е. Дюркгеймом, і полягає фактор соціального розвитку. Соціолог Ф. Тьоніс у своїх працях, навпаки, говорив про ностальгію людства за втраченим “первісним” способом життя і

постійністю реального живого спілкування. Концепт неотрайбалізму М. Маффесолі об’єднує певні риси органічної солідарності Е. Дюркгейма і “еволюцію без прогресу” Ф. Тьоніса, ставлячи акцент на частому, супраінтерактивному, яскравому спілкуванні, іноді — живому, іноді — віртуальному, за допомогою сучасних технологій.

У концепції неотрайбалізму М. Маффесолі видовище та комунікації для розваги є основою для конструювання неотрайбів [5]. Однак, “модель щастя” неотрайбів може бути як гедоністичною, так і евдемонічною (сучасні еко-поселення, об’єднання громадян на місцевому рівні тощо).

Про “щастя”, в тому числі і як компонент соціальних смислів майбутнього, вчені та експерти почали активно говорити протягом останніх кілька років. Наприклад, у 2011 р. Генеральна Асамблея ООН у згоді із 50 державами прийняла резолюцію “Щастя: цілісний підхід до розвитку”, в якій рекомендувала використовувати щастя як показник розвитку країни [6]. Серед показників, за якими ООН з 2012 р. оцінює рівень щастя є свобода громадян самостійно приймати життєво важливі рішення, а також щедрість (як моральна якість) [6]. Згідно з даними досліджень проекту “Всесвітній огляд цінностей”, суб’єктивне переживання людьми благополуччя сильніше всього корелює із вільним вибором.

На думку Аристотеля, людина відчуває щастя, коли концентрується не на своїх емоціях, а на зовнішньому світі і має якусь мету у житті,

відчуває свою належність до чогось більшого [6]. Гедоністичне щастя — дуже короткотривале (наприклад, задоволення після смачної вечері). Сучасні психологи наголошують, що, у той же час, в довготерміновій перспективі якась соціально важлива (волонтерська) робота дає відчуття, що твоє життя минає не дарма. На потребі розвивати навички волонтерства у дітей наголошено у проєкті Концепції розвитку громадянської освіти в Україні, що наразі перебуває на етапі громадського обговорення.

Головний редактор аналітичного центру при Стенфордському університеті Е. Сміт протягом п'яти років опитувала людей з приводу того, що робить їх щасливими. У своїй книзі “Сила сенсу” (2017 р.) дослідниця прийшла до висновку, що гонка за щастям робить людей нещасними, тоді як пошук сенсу веде до більшого задоволення [7]. Люди знаходять сенс у житті, коли відчувають свою причетність до чогось і корисність для когось, крім себе, а також, коли розвивають свої кращі якості [8, р. 278]. На думку нейроеконімістів Цюріхського університету Ф. Тоблера і Е. Фера люди, які хочуть ошчасливити інших, а не себе, відчувають більше щастя [6]. Виходячи з висновків цих досліджень, *meaningful life* — життя, сповнене сенсу — має всі шанси стати новим трендом і Європи, і всього світу майбутнього.

Все складніша сучасна демократія вимагає у людей більш “виточнених” здатностей взаємодіяти. Активність у малих групах допомагає вдосконалити вміння взаємодії, необхідні на рівні складного суспільства. Наприклад, невелика місце-

ва громада набагато легше досягає компромісу, вирішує конфлікт, відтворює справедливість, ніж у випадку великого багатоструктурованого суспільства з множинністю центрів впливу. В Україні ця тенденція виявляється у реформі з децентралізації влади та активному створенні об'єднаних територіальних громад, активізації та об'єднання зусиль місцевого населення у вирішенні питань місцевого значення. В сучасній Україні влада досі нездатна запропонувати непротирічну об'єднанчу ідею на довготермінову перспективу. Враховуючи та беручи це до уваги, українці історично майже завжди мали несильну державу (слабкою вона залишається і зараз), громадяни самоорганізуються на місцевому рівні і починають вирішувати свої проблеми без підтримки держави. Згідно з даними Інституту соціології НАНУ кількість українців, які належать до певної організації чи руху, зросло з 82% у 2014 р. до 87% у 2016 р.

Важливо, що в сучасній Україні досить відчутним є ефект “стиснення часу”. Наприклад, для пересічного українця на фоні стрімких змін події до листопада 2013 р. відбувалися наче у зовсім іншу епоху. Хоча різниця у часі — менше п'яти років. Це історичний, якісний (за П. Штомпокою) час, який дуже сприятливий для масштабних змін. Поки на державному рівні ці зміни відбуваються не досить швидко, на місцевому рівні — розгортаються масштабніше. Можна говорити про повзучу атомізацію українського суспільства на спільноти, групи і громади. Держава залишається більшою мірою

фактором зовнішньої безпеки і гарантом природних прав людини. У теорії управління змінами динаміку суспільно-політичного розвитку сучасної України можна описати як *“анігіляторна (емоційно-вольова) волатильність (мінливість з відхиленнями і розкидом) через альтерації (зміни, що не призводять до загибелі старого, а відбуваються через поєднання традиції і новації)”*.

Постсучасність характеризується переходом від модерної індивідуалістичної парадигми, основними поняттями якої були індивід та група, — до постмодерної соціетальної парадигми, основними поняттями якої є персона та неотрайби [5]. Персона має значно більшу здатність вийти за межі своєї індивідуальності та злитися зі спільнотою, до якої належить, ніж ізольований, замкнений індивід. Неотрайби культивують такі риси особистості, як вірність общині, особиста доблесть, релігійні почуття, що подекуди переростають у фанатизм. На думку І. Грушецької, такі тенденції у міжнародному просторі носять небезпечний та руйнівний характер. Передусім, вони заперечують реальні міжнародно-правові процеси, що вже відбулися та мають незворотний характер. Водночас, так виглядає сучасна неотрайбалізована Європа, хоча не всі ознаки описаної тенденції розвитку очевидні.

Смисли моральних, економічних і політичних цінностей не в далекій перспективі, а в нинішніх подіях (відповідно до логіки “тут і зараз” М. Маффесолі) — ось нові сенси колективних ідентичностей ХХІ ст. Сучасна людина залишається емоційно залученою у функціонування

свого найближчого оточення і зосереджується у повсякденності. Для неї домінантними стають цінності, приглушені раціоналізмом (емоційність, дух спільноти).

Ідеал демократичної держави мігрує у бік ідеалу етичних спільнот — від слова “етос” (з грецької — “стосується цінностей, які об’єднують членів певної групи”), тобто, по великому рахунку, смислів колективних ідентичностей. Членам сучасних племен близький архетип Вічної дитини, що вмотивована постійно навчатися, спілкуватися, активно відкривати світ через метод спроб і помилок. У сучасному світі потроху з’являються лідери, відповідні способу життя неотрайбів — емоційні та інтерактивні, алогічні та непередбачувані, наприклад Д. Трамп. З обранням останнього Президентом США, на думку українських соціологів, американське суспільство перейшло з етапу еволюції — в кризову епоху мережевого комунітаризму (неіндивідуального “Я”), що свідчить про входження у фазу інволюції 4-го епохального циклу [4].

Багато сучасних організацій публічного управління починають використовувати у своїй структурі елементи матричних проектно-орієнтованих структур, таким чином, намагаючись більше наблизитися до запитів клієнтів [9, с. 287]. Проектний підхід чудово працює з невизначеністю середовища, стратегічними цілями, потребою пошуку нестандартних рішень. “Less government — more governance”, тобто “менше уряду — більше врядування”, таким стає гасло системи публічного управління багатьох розвинених країн світу.

Яскравий приклад делегування повноважень — уже згаданий процес децентралізації в Україні.

У контексті децентралізації в багатьох регіонах України помітною стає тенденція відродження місцевих традицій. Але традиції — це ще не все історичне, яке реактуалізується на етапі (пост)постмодерну. Уже згадана евдемонічна модель щастя, що набуває популярності, реактуалізує мораль, етичні та загальнолюдські цінності, що закладають основу новим соціальним смислом майбутньої Європи, і України в тому числі.

Про мораль як абсолютний критерій прогресивних соціальних змін зазначали багато вчених [10]. На думку Е. Дюркгейма, у моралі простежується історичні корені походження правових норм. Виходячи з реактуалізації морально-етичних цінностей, нова соціальна реальність (потреба ефективно співпрацювати в спільнотах задля колективного блага) потребують ціннісного навчання.

Метою державного розвитку є досягнення публічного інтересу (суспільного блага). Орієнтація на постійне самовдосконалення людини для суспільного блага, забезпечення пріоритету загального блага громадян над особистими, приватними або корпоративними інтересами є важливими принципами професійної діяльності державних службовців, що задекларовано в оновленому законодавстві з питань державної служби в Україні. Як стверджував Ч. Гарофало, державне управління — це принципово моральна діяльність, а державний управлінець в такому випадку є моральним агентом.

Активне наповнене професійне життя публічного управлінця залежить від наповненості сенсом його життя, тобто необхідності бути частиною чогось “більшого, ніж він сам”. Звідси, важливо постійно зміцнювати ціннісні основи світогляду публічних управлінців, що знівелює потребу наявності різноманітних антикорупційних органів. Натомість, наразі у вітчизняних програмах, зокрема професійної освіти державних службовців, багато уваги приділяється індивідуалізму та процедурно-правовим аспектам демократичного управління і порівняно небагато — цінностям та відповідальності. У сучасній Україні вчені констатують домінування формально-адміністративної практики державного управління, що слабо відображає його гуманістичний зміст та спрямованість на публічний інтерес в контексті нових умов. Слабкою є мотиваційна функція публічного адміністрування, яка в нових суспільних умовах органічно пов'язана з демократією участі, заохоченням громадян до співпраці з владою [4].

Виходячи з описаного вище контексту, метою публічної політики також має стати об'єднання громадян через їх спільну участь та навчання культурі демократії. Це допоможе уточнити цінності, створюючи так зване “людське знання” (поряд з експертним). Реалізація політики як публічного навчання допоможе у формуванні “доброго громадянина”, що відповідатиме реаліям системи “доброго (належного) врядування” (Good Governance) та сучасним мережевим формам соціальної органі-

зації. Позаяк це допоможе усунути білі плями в суспільно-політичній перспективі, сприятиме рівноправній конкуренції ідей, їх різноманітності, тобто і подальшому зростанню багатоманіття “сучасних племен”, що активно конструюються навколо нових/старих ідей сучасності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Відповідаючи на тезу Ж. Моне про те, що Європу треба створити, зазначимо Європа майбутнього створюється спільнотами. Європа — це інтелектуальний і моральний простір, що століттями переживав те чи інше випробування своїх цінностей. І при цьому завжди намагався долати ці випробування. Таким чином, дерево Європи росте, і це культурне дерево, що наразі укріплює і розгалужує коріння. Через зміцнення свого глибинного (коріння), повернення до традиційного Європа намагатиметься вистояти під вітром змін та кризових явищ, що уже встигли поламати її дереву крону.

Поняття “політика” зародилося у Європі у перших полісних формах демократії із громадянського діалогу для забезпечення прозорості управління державою і наразі динамічно повертає собі попередній історичний зміст. Контекст прямої демократії уможливорює тисячі свідомих децентралізованих експериментів (модель поліархії Р. Даля), що дають змогу апробувати нові моделі політичного прийняття рішень і нові форми розвитку в Європі. Через неспроможність інтеграційної політики Європи вирішити внутрішні проблеми, актуалізуєть-

ся самоорганізація на місцевому, регіональному рівнях, епіцентр соціального життя зміщується у місцеві громади, мережі невеликих спільнот та груп, регіони. Європейські цінності багатоманіття, співсуспільної демократії, моралі витворені історією і є тим багатокомпонентним етосом, що Європа реактуалізуватиме все більше в умовах кризи і тимчасової втрати “попутного вітру” на найближчі роки.

В Україні, навіть більш яскраво, ніж у Європі, виявляється характерна природа реакцій соціального організму в кризових умовах, коли відчуття історичного часу не відповідає реаліям часткових перетворень. Зневіра в очікуваннях повертає суспільство до традиційних цінностей, перевірених часом — відродження місцевих традицій, активізація самоуправління та самоорганізації, популяризація громадських обговорень та колективного прийняття рішень.

Криза в Україні та Європі сприяє зростанню їх антикрихкості — властивості живої матерії, коли після удару (кризи), її якості стають ще кращими [11]. Усі живі організми ростуть знизу вгору, демократія зародилася знизу вгору, мабуть, це є універсальним правилом розвитку — “знизу вгору”. І якщо елементи “вгори” сумніваються або помиляються, відповідь соціальний організм закономірно починає шукати у першопочатку — “знизу”, у традиціях, основах. Наразі сучасна Європа та Україна переживають певну дозу стресу, що є вимушено (але “правильно” з точки зору логіки еволюційних процесів) для нарощення їх-

ньої антикрихкості та спроможності швидко, результативно реагувати на супра(пара)глобальні виклики світу майбутнього у новому просторі історичного часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Донченко О.* Архетипи соціального життя і політика (Глибинні регулятиви психополітичного повсякдення) : монографія / О. Донченко, Ю. Романенко. — К. : Либідь, 2001. — 334 с.
2. *Штомпка П.* Социология социальных изменений / П. Штомпка; пер. с англ.; под ред. В. Ядова. — М.: Аспект Пресс, 1996. — 416 с.
3. *Девис Н.* Європа: Історія; пер. з англ. П. Таращук, О. Коваленко. — К. : Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2006. — 1464 с.
4. *Моніторинг* загальносистемних змін 1992–2015 рр. у Афонін Е., Балакірева О. Функціональна і компетентнісна готовність державних службовців України до здійснення публічного адміністрування в умовах демократії // Український соціум. — 2015. — № 1. — С. 7–22.
5. *Maffesoli M.* (1996) *The Time of the Tribes. The Decline of Individualism in the Mass.* — London: SAGE Publications; Thousand Oaks, New Delhi, 1996.
6. *Fehr E., Tobler P., Park S., Kahnt T.* A neural link between generosity and happiness. *Nature Communications*, 2017; 8: 15964 DOI: 10.1038/ncomms15964.
7. *Esfahani E.* (2017) *The Power of Meaning: Crafting a Life That Matters Hardcover*, New York.
8. *Inglehart R.* (2007) *Development, Freedom, and Rising Happiness A Global Perspective (1981–2007)*, *Perspectives on Psychological Science* Inglehart, vol. 3, issue 4, p. 264–285.
9. *Атаманчук Г.* Теория государственного управления / Г. Атаманчук. — М. : Юр. Лит., 1997. — 400 с.
10. *Etzioni A.* (1968) *The Active Society: A Theory of Societal and Political Processes.* Free Press, New York.
11. *Талєб Н.* Антикрихкість. Про (не) вразливе у реальному житті / Н. Талєб. — К. : Наш формат, 2018. — 408 с.

REFERENCES

1. *Donchenko O. and Romanenko Yu.* (2001), *Arkhetypy sotsialnoho zhyttia i polityka* [Archetypes of social life and politics], Lybid, Kyiv, Ukraine.
2. *Shtompka P.* (1996) *Sotsyolohiya sotsyalnykh yzmenenyi* [The sociology of social change], Aspekt Press, Moscow, Russia.
3. *Devis N.* (2006) *Yevropa: Istoriia* [Europa: History], Osnovu, Kyiv, Ukraine.
4. *Monitorynh zahalnosystemnykh zmin (1992–2015) in Afonin, E. and Balakirieva, O.* (2015) “Functional and competent readiness of civil servants of Ukraine for public administration in a democracy”, *Ukrainskyi sotsium*, vol. 1, p. 7–22.
5. *Maffesoli M.* (1996) *The Time of the Tribes. The Decline of Individualism in the Mass*, SAGE Publications, London, Great Britain.
6. *Fehr E. and Tobler P.* (2017) “A neural link between generosity and happiness”, *Nature Communications*, vol. 8, article number 15964.
7. *Esfahani E.* (2017) *The Power of Meaning: Crafting a Life That Matters Hardcover*, New York, USA.
8. *Inglehart R.* (2007) “Development, Freedom, and Rising Happiness A Global Perspective (1981–2007)”, *Perspectives on Psychology*

- chological Science, vol.3, issue4, p.264–285.
9. *Atamanchuk H.* (1997), *Teoryia hosudarstvennoho upravleniya* [Public management theory], Moscow, Yurydychna dumka, Russia.
 10. *Etzioni A.* (1968), *The Active Society: A Theory of Societal and Political Processes*, Free Press, New York, USA.
 11. *Taleb N.* (2018) *Antykrykhkist* [Antimalice], Nash format, Kyiv, Ukraine.